

Uygarlık öncesi dönemde yaşamış kırk yaşlarında bir insan kafatası bulunduğunu okumuştum bir yerde. O zamanlar, insanların yirmili otuzlu yaşlarında yaşlandıklarını, kırk yaşına pek kimsenin kalmadığını kestirebiliyoruz. Bulunan zamanına göre oldukça yaşlı biri.

İlginç olan bu kırk yaşındaki insanın dişleriydi. Diş kökleri sağlamdı, bir tek çürük bile yoktu. Ancak... Dişler tamamen törpülenmişti, dümdüzdü. Ağızına aldığı sert şeyler dişleri kırmış, giderek budanan dişler kısalıp zamanla neredeyse tamamen ortadan kalmıştı.

Uygarlıkla birlikte insan bir yandan başta şeker olmak üzere dişleri çürüten maddeleri yemeye başladı; diğer yandan çürük tedavisi, dolgu ve benzeri diş hekimliği tekniklerini geliştirdi. Şimdi artık bilgisayara bağlı üç boyutlu cisim üreten makinalarla dolgular hazırlanıp düşmüş dişin yerine yapay diş, çene ya da damaktaki kemiklere vidalanıyor.

Uygarlıkta takılıp kalıp sonsuzluğuna inananlar, insan bedeninin tamamen yapay olarak oluşturulup takılacağı teknikleri hayal ediyorlar. Benimse bir uygarlık sonrası tahayyülüm var. Dişler ne uygarlık öncesinde olduğu gibi bilgisizlikten dolayı törpülenip yok olacaklar; ne de uygarlıkta olduğu gibi insanları uysal ve tabi kılmaya yarayan icat edilmiş ürünlerle çürüyüp dökülecekler; insan kendi bakımlı dişleriyle yaşayacak.

Uygarlık, kentsel toplum demektir. İlk kentlerden daha yoğun nüfusun bulunduğu daha eski yerler vardır. Kenti diğer yerleşimlerden farklılaştıran, sınıf ayrımının mimari olarak açıkça ortada olmasıdır. İlk kentlerde bir yanda yaşamını idame için başkalarının emrinde ya da daha genel olarak piyasaya çalışmak zorunluluğu hisseden çalışanların içinde yaşadığını kestirebildiğimiz mütevazı konutlar, diğer yandaysa üretilmiş artı-değerle krallar gibi yaşayanların sahip olduğunu kestirebildiğimiz şaşaalı yapılar bulunur.

Kentsel toplum ya da uygar toplum kaçınılmaz olarak sınıflı toplumdur. Halbuki zora dayalı kölelikle düşünmeye alıştırmışızdır hep sınıflı toplumu. Zor kullanımı ya da daha genel olarak tehlikenin var olduğunun hissedilmesi ya da düşünülmesi ne zoru gerektirir ne de tehlikeyi. Böyle bir vehme kapılmak yeterlidir.

İşsizlikti, açlıktı, soğuktu, sıcaktı, hastalıktı, eşini dostunu, toplumsal konumunu yitirmekt, tehlike artık ne ise tehlikeden kaçamaz durumda olan insan vehmi de korkuyu da o an yeniverir. Kentte -hatta genel olarak sınıflı toplumların hepsinde- insan tehlikenin varlığını hissetmeli ama tehlikeyle karşı karşıya gelmemelidir. Tehlikeyle karşı karşıya kalsa bile hep kaçabileceği, sığınabileceği bir şeyler varmış gibi hissetmeli. İşte durmaksızın varlığı "hissedilen" tehlikelere karşı bu güvenlik hissi kenti kent yapanın insanın ruhundaki yansımasıdır.

Uygarlık hep doğal takvimle bir savaşım içindedir. Bir yandan onu kavrayıp kontrol altına almaya çalışır, bir yandan onu ikameye. Yıllar, güneş takvimiyle belirlenir, aylar ay takvimiyle. Arada on bir gün fark vardır.

Yılın kaçınıcı gün olduğunu bir yerlere bakıp söyleyemezsin ama ayın kaçınıcı gününü olduğunu aya bakıp söylersin. Kullanılabilecek en pratik takvim ay takvimidir. Ancak güneş takvimiyle arasındaki fark, mevsimlerin ay takvimiyle uyumlu çalışmasını engeller.

İlk kentlerde, ay takvimi kullanılırdı; ama aradaki farkı atlatmak için her yıldan sonra ve her gelen yıldan önce on bir gün onbir gece topluca eğlenerek geçirilirdi. Sanki bu on bir gün zamana ara vermek gibiydi. Bu günlerde dinsel öyküler kralların, kraliçelerin, rahiplerin ve tüm ahalinin katıldığı toplu törenlerle canlandırılır, önce ve sonra unutulur, zaman ötesi öykülerin büyüünde esrik esrik geçirilirdi zaman.

Yılbaşı yaklaştıkça ilk kentlerden kalma o havayı hisseder gibi olurum. Beni sanki Babil'e, hatta daha öncelerine Ur'a Uruk'a götürür sanki zaman. Belki de iç çamaşırı reklamlarının ve muhabbetinin artmasından dolayı olabilir.

Bildik anlamda kilotu, atleti ve sütyeniyle iç çamaşırı öyle uygarlık gibi eski bir şey değil. Mazisi taş çatlasa bir yüzyılı ya geçer ya geçmez.

Yani "içimden geçirdim" dersin ya, kimse göremez, kimse duyamaz; için orası gibidir. İnsanın içi ben dediği ne ise oyken dışı bedenidir. İşte bu iç çamaşırı, insanın dışının

dışındadır. Soğuklar artıp kat kat giyinmeye başladığımız şu günlerdeyse dışın dışının en içindedir.

İnsan iç çamaşırını, bu yapma giysiyi, bedeninden bile iç hisseder. Yani çıplak olsa kendisi saklar da iç çamaşırılarıyla kaldığında içi ortaya çıkmış gibi hisseder; kendini ele vermiştir.

İç çamaşırı, yıl başına doğru birden gündem oluverir; özellikle kırmızısı, kan rengi. Düzenli hale geldi bu durum. Sümer esrikliğı, iç çamaşır imgesinde saklanır, kurulmuş düzen sürer hala sanki.

Uygarlığı sonsuzlaştıran zihinlere göre gelecekte -hatta çok yakın bir gelecekte- içimiz dışımız iç çamaşırı olacaktır. Benimse başka bir tahayyülüm var; uygarlık sonrası. Ama açıkça söylemek gerekirse uygarlık sonrasında iç çamaşırı olur mu olmaz mı bilemiyorum. İnsanın içini iç çamaşırıyla özdeşleştirmesinin kalacağını sanmıyorum ama bana uygarlık sonrasında da iç çamaşırı olurmuş gibi geliyor.